

Kliimaministri käskkirja „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine ning 2023-2029 tegevuskava ja eelarve kinnitamine põlevkivi kaevandamise tagajärjel rikutud Kurtna järvede veerežiimi taastamiseks“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Käskkirja kehtestatakse perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse (edaspidi *ÜSS*) § 10 lõike 2 alusel.

Käskkirja on seotud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2021–2027 (edaspidi rakenduskava) poliitikaeesmärgi „Õiglane üleminek“ tegevussuunaga nr 2 „keskkond ja sotsiaalne kaasatus“ ning meetmega nr 21.6.1.15 „Eluslooduse kaitse ja kasutus“. Meede koosneb vaid ühest sekkumisest nr 21.6.1.151, mille elluviimiseks käskkirja kehtestatakse:

- Kaevandamisega ja põlevkivi töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamine ja jäätmekäitluse piirkondlik arendamine: põlevkivi kaevandamise tagajärjel rikutud Kurtna järvede veerežiimi taastamine

Eelnõu ja selle seletuskirja koostasid Kliimaministeeriumi veeosakonna peaspetsialist Annika Mikomägi (e-post: annika.mikomagi@kliimaministeerium.ee, tel 626 2899), finantsosakonna nõunik Olga Gnezdovski (e-post: olga.gnezdovski@kliimaministeerium.ee, tel: 626 2874), õigusosakonna jurist Rene Lauk (e-post: rene.lauk@kliimaministeerium.ee, tel: 626 2948). Riigiabi reeglite kohase vastavusanalüüsi ja ekspertiisi tegi SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

2. Käskkirja sisu ja võrdlev analüüs

Käskkirja koosneb kolmest punktist. Esimese punktiga kinnitatakse toetuse andmise tingimused ja kord (lisa 1), teise punktiga kinnitatakse tegevuskava ja eelarve aastateks 2023–2029 (lisa 2) ja kolmanda punktiga volitatakse SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (edaspidi *KIK*) projekti elluvijaks.

Käskkirja punktiga 1 kehtestatakse toetuse andmise tingimused (lisa 1).

Käskkirja lisa 1 punktiga 1 sätestatakse reguleeritav valdkond, mille raames toetust antakse.

Toetust eraldatakse Eesti riigi 2023–2026. aasta eelarvestrateegiaprogrammi „Keskkonnakaitse ja -kasutus“ meetme „Eluslooduse kaitse ja kasutus“ tegevuse „Elurikkuse kaitse tagamine“ eesmärgi saavutamiseks, mille kohaselt tuleb kavandada ja rakendada meetmeid liikide ja elupaikade soodsa seisundi ning maastike mitmekesisuse tagamiseks.

Käskkirja lisa 1 punktiga 2 sätestatakse toetuse andmise eesmärgid. Toetuse andmise eesmärk on põlevkivi kaevandamise tagajärjel rikutud Kurtna järvede veerežiimi taastamine.

Ida-Virumaa on jätkuvalt mõjutatud oma eripärasest tööstuslikust taustast – põlevkivi ja teiste maavarade kaevandamine ja töötlemine. Põlevkivitööstuse mõju all olevad veekogud on valdavalt kesises või halvas seisundis, nende hulgas ka Kurtna järved. Kõige otsesem mõju tuleneb kaevandustesse ja karjääridesse koguneva vee väljapumpamisest ning ärajuhtimisest, mis mõjutab nii pinna- kui ka põhjavee kogust ja kvaliteeti.

Alutaguse rahvuspargis asub Kurtna järvistu, kus paikneb ligikaudu 40 järve, millest 18 järve kuuluvad Euroopa Liidu loodusdirektiivi (edaspidi *LD*) üleeuroopalise tähtsusega elupaigatüüpide hulka. Alutaguse rahvuspargi kaitse-eeskirja alusel on Kurtna sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk piirkonnale iseloomuliku maastikuilme, pinnavormide, unikaalsete

järveökosüsteemide ja metsakoosluste säilitamine ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Suurem negatiivne inimõju järvedele algas juba eelmisel sajandil Ahtme, Viru ja Estonia kaevanduste avamisega. Kaevandustegevuse tagajärjel rikutud põhjaveerežiimi tõttu on piirkonnas puhta vee ressursside nappus ning järvestiku keskele rajatud Kurtna-Vasavere veehaare, mis varustab Kohtla-Järve Ahtme, Järve, Kukruse ja Oru linnaosasid ja Jõhvi linna joogiveega, on olulisim veehaarde ümbruses paiknevate järvede veetaseme mõjutaja. Kurtna järvede veetasemed on aastakümneid kõikunud ja alanenud, mis on ohustanud järvi ja nende elustikku ning võib viia LD järveelupaikade lõpliku hävimiseni ning järvede seisundi pöördumatu halvenemiseni. 2019. aastal valminud uuringu „Hüdrogeoloogilise ja limnoloogilise uuringu läbiviimine koos loodusdirektiivi järvedele lubatava veetaseme kõikumise vahemike määramisega Kurtna maastikukaitsealal“¹ (edaspidi 2019 uuring) selgitati välja, mis põhjustab Kurtna järvede veetasemete kõikumist ning määrati LD järve ja selle elupaigatüübile iseloomuliku elustiku säilimiseks vajalik optimaalne veetaseme vahemik ning selgitati välja võimalused nende vahemike saavutamiseks ja säilitamiseks. Uuringust selgus, et veevõtt Vasavere veehaardest mõjutab oluliselt järvede veetaset ning pakub välja ka tegevused optimaalse veetaseme saavutamiseks.

Kuradijärv, Martiska järv, Ahnejärv ja Valgejärv kuulvad LD elupaigatüüpi liiva-alade vähetoitelised järved (3110). See on vähelevinud järvetüüp, kus võrreldes teiste järveelupaikadega võib leida enim looduskaitsealuseid taimi, kuid samal ajal on tegemist kõige kergemini rikutava järvetüübiga. Seetõttu tuleb tagada kõikide sellesse elupaigatüüpi kuuluvate järvede maksimaalne kaitse. Aastakümneid kestnud veetasemete langus ja kõikumised on järvede looduskaitsest seisundit märkimisväärselt halvendanud - Ahne-, Kuradi- ja Martiska järve kaldaaladele vahepealsetel kümnenditel kasvanud maismaataimestik on jäänud vee alla, mis põhjustab eutrofeerumist ning rikub järvede kaldaalasid ja elupaigatüübile iseloomulike põhjataimede elupaikasid. See võib viia elupaigatüübi lõpliku hävimiseni. Praeguseks on Martiska ja Ahnejärvest kadunud ohustatud ja väga haruldane II kaitsekategooria vesilobeelia (Kurnas ainsana säilinud Valgejärves), mille elujõulised populatsioonid on Eestis alles vaid seitsmes järves. Veetasemete stabiliseerimine on eeltingimuseks järvede taastamistegevuste – kaldaalade puhastamise ja vajadusel kraavide sulgemise – läbiviimiseks ja loomumase taimestiku taastumiseks, sh võimalikuks vesilobeelia taastasustamiseks. Loodusdirektiivi rakendamise aruande (koostatud aastate 2013–2018 kohta) järgi on Eestis vähetoiteliste järvede (3110) struktuur ja funktsioonid, üldine looduskaitseline seisund ning tuleviku väljavaated hinnatud ebasoodsaks-ebapiisavaks (unfavourable-inadequate). Samal ajal seab Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030 eesmärgi, et kaitsealuste elupaikade seisund ei tohi halveneda ja 30% kahjustatud elupaikade hea seisund tuleb pöörata taastumise teele, ning aastaks 2050 tuleb taastada kõikide kahjustatud ökosüsteemide hea seisund.

Toetuse andmise eesmärk on kooskõlas põlevkivi kasutamise riikliku arengukavaga 2016–2030, mille kohaselt tuleb rakendada meetmeid veekogude seisundi parandamiseks. Veepoliitika raamdirektiivi (VRD) eesmärgiks on vete kaitse, loodusliku seisundi ja hea kvaliteedi saavutamine ja säilitamine. Veemajanduskava 2022–2027, mis on koostatud VRD-s kokku lepitud eesmärkide saavutamiseks, meetmeprogrammi kohaselt on Kurtna järvedega seotud meetmetena kohustus soodsate looduslike tingimuste loomine ning optimaalse veetaseme tagamine hea ökoloogilise seisundi saavutamiseks. Toetuse andmise eesmärk on kooskõlas valdkondliku arengukava eelnõuga (koostamisel) kliimapoliitika ja veekeskkonna tegevussuuna eesmärkidega.

¹ [Geologiafond \(egt.ee\)](http://geologiafond.egt.ee)

Toetavad tegevused on kooskõlas rakenduskavaga, mille kohaselt toetatakse põlevkivi kaevandamise ja töötlemise keskkonnamõju leevendamist ja seega panustavad rakenduskava erieesmärki „võimaldada piirkondadel ja inimestel tegeleda liidu 2030. aasta energia- ja kliimaeesmärkide saavutamise ja Pariisi kokkuleppe alusel 2050. aastaks liidu kliimanetraalsele majandusele ülemineku sotsiaalsete, tööhõivealaste, majanduslike ja keskkonnamõjudega“.

Toetatavad tegevused on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1056, 24. juuni 2021, millega luuakse Õiglase Ülemineku Fond, artikli 8 punkti 2 alapunktis i kirjeldatud abikõlbliku tegevuse liigiga: investeringud mahajäetud tööstuslade taastamisse ja saastest puhastamisse, maapinna korrastamisse ning sealhulgas vajaduse korral roheline taristu ja sihtotstarbe muutmise projektidesse, võttes arvesse põhimõtet „saastaja maksab“. Viidatud määruse preambuli punkti 12 kohaselt peaks maapinna korrastamise projekti osana saama toetada alade loodusliku seisundi taastamist, roheline taristu väljatöötamist ja veemajandust. Ka Õiglase ülemineku territoriaalses kavas² on probleemina välja toodud kaevanduspiirkondades põhjaveetaseme alandamine, mis omakorda avaldab mõju veerežiimile, mõjutades ordoviitsiumi põhjaveekihi keemilist (sulfaadid, karedus) ja koguselist seisundit ning selliste piirkondade joogivee kvaliteeti. Samuti tuuakse seal välja, et põhjavee tasemete muutus mõjutab veest sõltuvaid ökosüsteeme, mis Ida-Virumaal on peamiselt märgalad. Üks arenguvajadusi on põlevkivi töötlemisega seotud tervise- ja keskkonnamõjudega tegelemine alade looduslikkuse taastamise kaudu.

Põlevkivi kaevandamisega seotud mõju järvedele on saanud alguse 1946. aastal, kui järvestikust lääne pool avati Ahtme kaevandus. Hiljem lisandusid piirkonda ka Viru ja Estonia kaevandus. 1962. aastal avati järvede kõrval Sirgala karjäär ning 1964. aastal Oru turbaväli ja Pannjärve liivakarjäär. Otse järvestiku keskele rajati 1972. aastal Kurtna-Vasavere veehaare, et varustada Kohtla-Järve Ahtme linnaosa ja Jõhvi linna joogiveega. Kõik need mõjurid on toonud kaasa mitmete Kurtnajärvede veetaseme suuremahulise alanemise ja kõikumise. Kuna keskkonnakahju on tekitatud eelmisel sajandil, siis ei saa keskkonnavastutuse direktiivi kohaselt „saastaja maksab“ põhimõtet kohaldada. Projektiga kavandatakse töid kinnistutel, mille omanikuks on Eesti Vabariik, riigivara valitsejaks Kliimaministeerium ning valitsema volitatud on Riigimetsa Majandamise Keskus.

Käesoleva projekti ühe peamise tegevusena on uue veehaarde rajamine, mis võimaldab sulgeda Kurtna järvi mõjutavad puurkaevud Vasavere veehaardes. Tegevuse tagajärjel veevõtust mõjutatud järvede veetase tõuseb ning selle tulemusena taastub järvede tüübiomane elustik ja saavutatakse järvede hea ökoloogiline seisund. Kohtla-Järve piirkonna ühisveevarustuse renoveerimise projekti raames „Veehaarete ja veetöötlusjaamade projekteerimine ning ehitus“ 2011. aastal rekonstrueeriti Vasavere veehaare (rajati uued puurkaevud ja rekonstrueeriti puhta vee reservuaar, pumpla ja veetöötlusjaam). Vasavere veehaarde rekonstrueerimisel võeti aluseks keskkonnaministri 06.04.2006 a käskkirjaga kinnitatud T1 kategooria põhjavarud 8000 m³/d, mis kehtestati aastani 2035. Seega on vee-ettevõtte ja kohalikud omavalitsused teinud investeringuid, et tagada kohalikele elanikele veevarustus ning nende põhjendatud ootus on, et investeringud tagavad veevarustuse aastani 2035. 2019 uuringu kohaselt mõjutab Vasavere veehaare aga loodusdirektiivi järvi ning uuringus antakse soovitus uue veehaarde rajamiseks, et tagada järvede optimaalse veetaseme saavutamine ning seisundi paranemine.

² <https://pilv.rtk.ee/s/eSpt2Tzmqs39B2k>

Pärandmõjudega tegelemine parandab elukeskkonda ja muudab piirkonna atraktiivsemaks ning kaevandatud alad saab muul otstarbel kasutusele võtta.

Sekkumise kood:

073	Tööstuspiirkondade ja saastunud maa taastamine	Kliima 0 %	Keskkond 100 %
-----	--	------------	----------------

Toetatavad tegevused panustavad Eesti 2035 sihti „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ ja mõõdikutesse „Elukeskkonnaga rahulolu“, „Keskkonnatrendide indeks“.

Keskkond on olulise tähtsusega, sest toetatavate tegevuste tulemusel Kurtna järvede veerežiimi taastub, mis omakorda tagab järvede tüübiomase elustiku taastumise ja järvede hea ökoloogiline seisundi saavutamise. Panust hinnatakse näitajaga „Keskkonnatrendide indeks“, enim panustakse keskkonnatrendide indeksi alamnäitajatesse „6.4. Vähemalt heas koondseisundis olevate pinnaveekogumite osatähtsus, %“ ja „15.5. Soodsas seisundis loodusdirektiivi elupaigatüüpide osatähtsus, %“.

TAT tegevused panustavad otseselt regionaalarengusse, kuna toetatakse piirkonna spetsiifiliste probleemide lahendamist. Ida-Virumaa on jätkuvalt mõjutatud oma eripärasest tööstuslikust taustast. Põlevkivi kaevandamine on negatiivselt mõjutanud loodusdirektiivi järvi ning kuna need järved on olulised rekreatiivsed objektid, siis aitab looduskeskkonna parandamine põlevkivikaevandamise mõjudest tõsta piirkonna atraktiivsust. Toetatavate tegevuste tulemusena tõuseb Ida-Virumaa elanike jaoks olulise ja Alutaguse rahvusparki alal paiknevava Kurtna järvestu rekreatiivne väärtus, millel on positiivne mõju piirkonna elanike tervisele. Piirkond muutub atraktiivsemaks elukeskkonnaks, mis omakorda võib luua uusi töökohti turismiettevõtluses. Seega toetatavad tegevused panustavad Eesti 2035 näitajasse „Elukeskkonnaga rahulolu“.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtemise horisontaalsete põhimõtetega käskkirjal puutumust ei ole. Kui teavitustegevus (nii füüsiline kui digitaalne) puudutab üldist avalikkust, siis peab kogu teavitusalane tegevus olema ligipääsetav nelja peamise erivajadusega (nägemis-, kuulmis-, liikumis- ja intellektipuue) inimestele. Digiligipääsetavuse nõuded on kirjeldatud TTJA kodulehel: <https://ttja.ee/digiligipaasetavuse-tagamine/nouded>.

Info sihi ja näitaja kohta kantakse SFOSi.

Toetuse eraldamine ei lähe vastuollu ELi Põhiõiguste harta nõuetega.

Käskkirja lisa 1 punktiga 3 sätestatakse toetatavad tegevused, mis on vajalikud toetuse andmise eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks.

Projekti tegevuste elluviimisel tuleb lähtuda Kliimaministeeriumi tellimusel läbiviidud eeluuringute tulemustest:

- uuring Martiska järve, Ahnejärve ja Kuradijärve kaldatsoonis veetaseme languse tagajärjel taimestunud osast orgaanika eemaldamise vajaduse ja mahtude hindamiseks. Töövõtulepingu nr 4-1/23/83.
- Kurtna järvestu loodusdirektiivi järveelupaigatüüpide inventuur. Töövõtulepingu nr 4-1/23/90.

Toetavad tegevused on Kurtna järvede veerežiimi taastamiseks vajalikud uuringud (sh põhjaveevaru hindamiseks vajalik hüdrogeoloogiline uuring ja põhjaveevaru kehtestamine, uuringud tehniliste tegevuste täpsustamiseks, tehniliste tegevuste mõju hindav uuring peale tegevuste elluviimist), töödeks vajalike dokumentide koostamine (sh erinevate tegevuslubade taotlemine), tehnilised tegevused (sh veehaardes uute tarbepuurkaevude rajamine ning nende kasutamiseks vajaliku taristu ehitamine (teed ja elektriühendus), veehaarde taristu rajamine (puurkaevud, puurkaevupumplad, mahuti), uute puurkaevude sidumise järgselt olemasolevate ning Kurtna järvi mõjutavate puurkaevude sulgemine veehaardes, järvede kaldatsoonist orgaanika eemaldamine, kraavide sulgemine jms). Oluline on toetada projekti elluviimisega seotud teavitustegevusi (nt artiklid, videod, projekti kajastatav veebileht, üritused).

Toetatavad tegevused on kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega.

Ei kahjusta oluliselt põhimõte on põhimõte, mille kohaselt ei tekitata Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 (ELT L 198, 22.06.2020, lk 13–43), artiklis 17 nimetatud olulist kahju ühelegi artiklis 9 sätestatud keskkonnaeesmärgile.

Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava DNSH (ing.k. *do no significant harm* ehk ei kahjusta oluliselt) analüüs tõi välja, et rakenduskavas planeeritud meede on kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega.

Käesoleva käskkirja alusel antava toetuse DNSH analüüs on toodud järgmises tabelis:

Kas meede võib potentsiaalselt kahjustada oluliselt järgnevaid keskkonnaeesmärke	Jah	Ei	Põhjendus
Kliimamuutuste leevendamine		X	Toetatavatel tegevustel on positiivne mõju. Kurtna järvede veerežiimi taastamisega ei kaasne olulist kasvuhoonegaaside heidet. Järvede veetasemete stabiliseerumine ja kraavide sulgemine vähendab süsinikuheidet, kuna mõnede järvede kalda-alad asuvad turbal, mis veetaseme alanemise tõttu on hakanud lagunema.
Kliimamuutustega kohanemine		X	Toetatavatel tegevustel on positiivne mõju. Järvede veerežiimi taastamine aitab kliimamuutustega kohanemisele kaasa, kuna võimaldab veeressurssi tõhusamalt säästa.
Vee- ja mereressursside säästev kasutamine ja kaitse		X	Toetatavatel tegevustel on otsene positiivne mõju veeressurssile.
Ringmajandus, sh jäätmetekke vältimine ja kaitse		X	Otsene negatiivne mõju puudub. Võimalusel (mh kui see on majanduslikult mõistlik) kasutatakse alade taastamisel (nt kraavide sulgemisel) teisest toorainet. Jäätmed tuleb üle anda keskkonnakaitseluba omavale jäätmekäitlejale.

Reostuse vältimine ja kontroll (õhk, vesi ja maapind)		X	Otsene negatiivne mõju puudub. Tööde teostamisel lähtutakse keskkonnanõuetest, vajadusel taotletakse vajalikud load, tehakse täiendavad uuringuid.
Bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemide kaitse ning taastamine		X	Toetatavatel tegevustel on positiivne mõju. Toetatavate tegevuste tulemusena aidatakse kaasa bioloogilise mitmekesisuse taastumisele ja säilitamisele. Tegevuse tulemusena paraneb ja taastub rikutud vähetoiteliste järvede ökoloogiline seisund. Tegevuste elluviimisel arvestatakse looduskaitseliste piirangutega järgides looduskaitseeadust ja alade kaitse-eeskirja. Sisend tuleb orgaanika eemaldamise eeluuringust ning sellega arvestatakse loa taotlemisel ja hanke lähteülesandes.

Eespool toodud analüüsi tulemusena kinnitatakse, et toetatavad tegevused on kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega.

Õiglase Ülemineku Fondist ei toetata Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2021/1056, millega luuakse Õiglase Ülemineku Fond (ELT L 231/1, 30.06.2021, lk 1–20) artiklis 9 sätestatud investeeringuid.

Käskkirja alusel antav toetus ei ole riigiabi vastavalt lisatud vastavusanalüüsile.

Käskkirja lisa 1 punktiga 4 sätestatakse toetatavate tegevuste elluviimisega saavutatav tulemus, mis panustab meetmete nimekirja väljund- ja tulemusnäitajasse. Näitajate täitmise seiret korraldatakse vastavalt perioodi 2021–2027 seire juhendile ja näitajate metoodikale (näitajate passid).

Aastaks 2029 on kavandatud teha taastamistöid pindalal 23 ha. 23 ha on arvatud liites nelja järve pindala, mille veetase peaks veehaarde rajamisega tõusma. Tulemuseks on alad, kus on loodud eeldused alade taaskasutamiseks teiste tegevusalade vajadusteks (nt rohealad, elutähtsateenuse osutamine). Alade pindala hektarites ja edasise kasutamise otstarve fikseeritakse iga-aastases tegevuskavas.

Käskkirja lisa 1 punktis 5 nimetatakse rakendusasutus, kelleks on Kliimaministeerium ja rakendusüksus, kelleks on Riigi Tugiteenuste Keskus, samuti tegevuste elluviija, kelleks on Sihtasutus Keskkonnainvesteeringute Keskus. Tegevuste elluviija Sihtasutus Keskkonnainvesteeringute Keskus on hankija riigihangete seaduse tähenduses.

Käskkirja lisa 1 punktiga 6 sätestatakse projekti juhtrühma töö korraldamise detailid. Projekti elluviija esitab juhtrühmale ettepaneku, arvestades valikukriteeriume, projekti eesmärki, tulemusi ja näitajaid, kuluefektiivsust ja abikõlblike kulude võimalikkust, millised tegevused ja millises mahus oleksid projekti raames teostatavad. Juhtrühm otsustab konsensuslikult. Kui juhtrühm ei jõua konsensusele, langetab otsuse Kliimaministeeriumi juhtkond. Käskkirjaga kehtestatud eelarve piires võib juhtrühm eelarve jagunemist projektis seatud eesmärgi saavutamiseks muuta.

Käskkirja lisa 1 punktiga 7 sätestatakse abikõlblikkuse periood, mis algab 1. juunil 2023.a ning lõppeb hiljemalt 31. detsembril 2029. a.

Käskkirja lisa 1 punktiga 8 sätestatakse tegevuste eelarve ja ajakava.

Aastate 2023–2029 tegevuskava ja eelarve on toodud käskkirja lisa 2. Projekti iga-aastase detailse tegevuskava kinnitab projekti juhtrühm eelneva aasta 15. detsembriks. 2023. aasta eelarve kinnitab juhtrühm 40 päeva jooksul käesoleva käskkirja jõustumisest. Projekti detailne aastaelarve ja tegevuskava kirjeldavad projekti tegevuste lõikes konkreetseks aastaks planeeritud toiminguid ning eelarvet riigihangete detailsuses ning kuu täpsusega. Ühtlasi fikseeritakse iga-aastases tegevuskavas taastatud maa pindala hektarites ja edasise kasutamise otstarve.

Käskkirja lisa 1 punktiga 9 sätestatakse kulude abikõlblikkus. Abikõlblikud on projekti kulud, mis tehakse toetatava tegevuse elluviimisel ja meetme ning projekti eesmärkide saavutamiseks. Projekti toetatavate tegevuse elluviimisega seotud teavitustegevused on abikõlblikud. Abikõlblikud on otsesed personalikulud ja kaudsed kulud (15% arvestatuna otsestest abikõlblikest personalikuludest) ning projekti ülejäänud abikõlblikud kulud.

Kaudsed kulud on projekti administreerimisega seotud töötajate (nt raamatupidaja) kulud, sh personalikulud ja projekti üldkulud. Kaudseid kulusid tegelike kuludega (kuludokumentidega) ei tõendata, nt raamatupidaja ei pea täitma tööajatabelit. Ühtse määrana saadud toetuse kasutamist ei kontrollita ega auditeerita, toetuse saaja ei pea kulusid projekti raamatupidamisarvestuses eristama ega dokumente säilitama. Muud kulud hüvitatakse tegelike kulude alusel.

Abikõlblikud ei ole lisaks ühendamääruse §-s 17 nimetatud kuludele ka üldkulud tegelike kulude alusel.

Käskkirja lisa 1 punktiga 10 sätestatakse toetuse maksmise tingimused ja kord.

Maksetaotluseks nimetatakse käskkirjas e-toetuses kulusid tõendavate dokumentide esitamist.

Käskkirja lisa 1 punktis 11 sätestatakse, et elluvijale kohaldatakse toetuse saaja kohta ühendamääruses sätestatud, lisaks tuuakse välja olulisemad kohustused. Toetuse saaja kohustused on sätestatud ühendamääruse §-des 10–11.

Taristule, mille eluiga on vähemalt viis aastat, tuleb tagada kliimakindlus. Taristu on näiteks hooned, võrgutaristu (nt elektrivõrgud, veetaristu), aga ka teed, sealhulgas jalgratta- või jalgteed. Kliimakindluse tagamine on protsess, mille eesmärk on vältida taristu vastuvõtlikkust võimalikele pikaajalistele kliimamõjudele, tagades, et järgitakse energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtet ja et projektist tulenevate kasvuhoonegaaside heitkoguste tase on kooskõlas Euroopa Liidu 2050. aastaks saavutatava kliimanetraalsuse eesmärgiga. Taristu kliimakindluse tagamise hindamisel tuleb lähtuda Euroopa Komisjoni teatisest nr 2021/C 373/01 „Taristu kliimakindluse tagamise tehnilised suunised aastateks 2021–2027“ (ELT C 373, 16.9.2021, lk. 1–92) ning RTK veebilehel avaldatavast juhendist, mis selgitab ning sisaldab Eesti kontekstis vajalikku teavet kliimakindluse hindamiseks. Kuna tegemist on joogiveetaristuga, siis antud projekti puhul ei ole vajalik hinnata CO₂ jalajälge, vaid hinnatakse kliimariske ehitatavale taristule. Taristu kliimakindluse tagamise hindamise läbiviimisega seotud kulud on abikõlblikud.

Elluvijja peab esitama rakendusüksusele info planeeritud ja elluviidud riigihangete kohta ning maksete infot.

Keskkonnanõuded, millega elluviija peab arvestama on see, et tegevuste elluviimisel arvestatakse looduskaitseliste piirangutega järgides looduskaitseseadust ja alade kaitsekorda/kaitse-eeskirja, taotletakse vajalikud load, vajadusel viiakse läbi KMH. Jäätmed tuleb üle anda keskkonnakaitsele oma väärtuse jäätmekehtele. Võimalusel (mh kui see on majanduslikult mõistlik) kasutatakse alade taastamisel teisest toorainet.

Käskkirja lisa 1 punktiga 12 sätestatakse riigihangete läbiviimisel rakendusüksuse kaasamise võimalused ja kohustused.

Käskkirja lisa 1 punktiga 13 sätestatakse tegevuste elluviimise seire korraldus. Korra sätestamise eesmärk on anda tegevuse elluvijale ülevaade, millist informatsiooni ta projekti elluviimisega seondult peab koguma ning esitama. Käskkirjaga sätestatakse tegevuse elluvijale kohustus esitada projekti vahearuanded ja lõpparuanne, fikseerides aruandlusperioodi ning aruannetes sisalduva miinimuminformatsiooni. Aruannete eesmärk on regulaarselt seirata projekti edenemist, eesmärkide poole liikumist ning tulemuste saavutamist, samuti avastada võimalikke probleeme elluviimisel. Projektide vahe- ja lõpparuanded on sisendiks ka regulaarsete rakenduskava seireandmete esitamisel Euroopa Komisjonile ja lõpparuande koostamisel ning ülevaadete esitamisel kogu rakenduskava tulemuste saavutamisest.

Käskkirja lisa 1 punktiga 14 sätestatakse finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord.

Käskkirja lisa 1 punktiga 15 sätestatakse vaide menetlemise kord.

Käskkirja punktiga 2 kinnitatakse 2023–2029 tegevuskava ja eelarve kaevandamisega ja põlevkivi töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamiseks Ida-Virumaal (lisa 2).

Käskkirja lisaga 2 tuuakse välja projekti planeeritud eelarve rahastajate kaupa koos tegevuste kajastamisega.

Käskkirja punktiga 3 volitatakse Sihtasutust Keskkonnainvesteeringute Keskus täitma toetatavate tegevuste elluviija ülesandeid.

KIK volitatakse valdkondliku ministri käskkirjaga tegevuste elluvijaks vastavalt perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse § 10 lõikele 4.

KIKi asutaja on Eesti Vabariik ning asutajaõigusi teostab Kliimaministeerium. Toetuse andmisel rakendusasutuse (ministeeriumi) tegevuseks valitakse elluviija valitsemisala sees koormuse hajutamise printsiibist lähtuvalt ning võttes arvesse järgmist:

- ministeerium peab keskenduma poliitika kujundamise rolli täitmisele, seega projekti elluvijateks eelistatakse valitsemisala asutusi ministeeriumi osakondadele;
- KIKi nimetatakse elluvijaks, kui projekti tegevus ei ole täisulatuses seotud konkreetse asutuse põhitegevusega.

KIKi asutaja on Eesti Vabariik ning asutajaõigusi teostab Kliimaministeerium. Tegemist on täielikult riigile kuuluva sihtasutusega. KIK tegeleb eelkõige haldusülesannete täitmisega ja ei tegele majandustegevusega.

Põhimääruse kohaselt on KIKi üks põhiülesandeid keskkonnavaldkonna tegevuste, sh keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-s 1 sätestatud eesmärkide täitmiseks vajalike **projektide** finantseerimine ja **teostamine**.

KIKil on varasem kogemus sarnaste projektide rakendamisel: KIK on KliMi tellimusel tellinud ja koordineerinud erinevaid projekte, mille tulemusel on valminud erinevate valdkondade uuringuid, tööprojekte, õiguslikke analüüse, kui ka ehituslikke tegevusi. Teiste hulgas on KIK ellu viimas veetorustiku ja kuivenduskraavide projekteerimis- ja rajamistöid, tellinud uuringuid ja projekteerimistöid jääkreostusobjektidel. Lisaks on KIKil kogemus projektide juhtimisel välisfondide rakendamisel NEFCO, ELWINDi, LIFE programmi näitel.

Seega on projekti elluviija igati võimeline talle pandavat kohustust eesmärgipäraselt täitma. Projekti juhib projektijuht.

3. Projekti kooskõla Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seirekomisjoni kinnitatud valikukriteeriumidega

Projekti kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele

Projekt panustab meetme eesmärkidesse ning seda on kirjeldatud käskkirja lisa 1 punkti 1 kirjeldavas osas. Projekt panustab rakenduskava erieesmärki ning on kooskõlas valdkondliku arengukava eelnõuga ja põlevkivi kasutamise riikliku arengukavaga ning seda, sh projekti tulemuste ja mõju eeldatavat ulatust seletatakse käskkirja lisa 1 punkti 2 kirjeldavas osas. Projekt panustab meetme väljund- ja tulemusnäitaja saavutamisse ning seda on kirjeldatud käskkirja lisa 1 punkti 4 kirjeldavas osas.

Projekti põhjendatus

Projekti põhjendatust (sh probleemi, sekkumisloogikat) seletatakse käskkirja lisa 1 punkti 2 kirjeldavas osas. Projektis ettenähtud tegevused (käskkirja lisa punkt 3) võimaldavad saavutada projekti eesmärgid ning planeeritud väljundid ja tulemused parimal moel. Tegevuste üldine ajakava on esitatud käskkirja lisa 1 punktis 8 ning see on realistlik. Iga aasta kinnitatakse detailne tegevuskava.

Projekti kuluefektiivsus

Veehaarde rajamise eelarve koostamisel on lähtutud KIKi veemajanduse programmi reoveekäitluse ja joogiveevarustuse alamprogrammist toetuse taotlemisel taotlejaile ja projekti koostajaile antavatest suunistest ning tööde ühikuhindade vahemikust. Eelarve koostamisel on võetud aluseks ka varasemate sarnaste tööde maksumus. Mõningate tööde vajalikkus ja mõistlikkus ning mahud (nt orgaanika eemaldamine ja kraavi sulgemine) selgitatakse välja eeluuringutega ja vajadusel täiendavate uuringutega.

Samuti hankemenetlus tagab kuluefektiivsuse tegevuste summade osas.

Toetuse saaja suutlikkus projekti ellu viia:

Toetuse saaja suutlikkust seletatakse käskkirja punkti 3 kirjeldavas osas.

Projekti kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega

TAT kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega seletatakse lisa 1 punkti 2 kirjeldavas osas.

4. Käskkirja vastavus ELi õigusele

Eelnõu aluseks on perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika

fondide rakendamise seadus ja selle alusel antud õigusaktid, mis omakorda on kooskõlas vastava ELi õigusega.

Käskkirja eelnõu on muuhulgas kooskõlas järgmiste (EL) määrustega:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, 24. juuni 2021, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid (ühissätete määrus);
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1056, 24. juuni 2021, millega luuakse Õiglase Ülemineku Fond.

Euroopa Liidu määrused on Eestile otsekohalduvad, mistõttu eelnõus nimetatud ülesannete täitjal tuleb juhendada neist otse, arvestades eelnõus ja selle alusel antavatest Vabariigi Valitsuse määrustes sätestatud. Eelnõus on ühissätete määruse sättele viidatud, kui ülesande sisu on ühissätete määrusega reguleeritud, mis teeb hõlpsamaks asjakohase regulatsiooni leidmise.

5. Käskkirja mõju

Projekti tulemusel Kurtna järvede veerežiimi taastub, mis omakorda loob eeldused järvede tüübiomase elustiku taastumisele ja järvede hea ökoloogiline seisundi saavutamisele. Tõuseb Ida-Virumaa elanike jaoks olulise ja Alutaguse rahvusparki alal paiknevava Kurtna järvestu rekreatiivne väärtus, millel on positiivne mõju piirkonna elanike tervisele. Piirkond muutub atraktiivsemaks elukeskkonnaks, mis omakorda võib luua uusi töökohti turismiettevõtluses.

6. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati eelnõude infosüsteemi EIS kaudu Rahandusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumiga, Riigikantseleiga, Euroopa Komisjoniga ja perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika rakendamise seirekomisjoni liikmetega ning Riigi Tugiteenuste Keskusega.

Eelnõu saadeti arvamuse avaldamiseks keskkonnavaldkonna arengukava (KEVAD) juhtkomisjonile ja Ida-Virumaa õiglase ülemineku protsessi juhtkomisjonile.

Kooskõlastustabel

I	Rahandusministeerium kooskõlastab eelnõu märkustega	Kliimaministeeriumi vastus
1	Palume korrigeerida toetuse andmise tingimuste punkti 6.7 ning sõnastada see näiteks järgmiselt: „Juhtrühm otsustab konsensuslikult, millised tegevused, arvestades kuluefektiivsust, abikõlblike kulude võimalikkust ning projekti eesmärke, tulemusi ja näitajaid, projektis ära tehakse. Tegevuste valikul lähtutakse ühendmääruse § 7 lõikes 1 nimetatud valikukriteeriumitest ja -metoodikast“.	Arvestatud, muudetud.

2	Tulenevalt Õiglase Ülemineku Fondi rakendamise kiirest tempost, palume abikõlblikkuse perioodi lõpptähtajaks määrata hiljemalt 31.08.2026. Sellest lähtuvalt palume läbivalt teha vajalikud muudatused	Mitte arvestatud. Arvestades tehtavaid uuringud, neile kuluvat aega, lubade saamist ei saa me vähendada lõppaega. Hetkeseis - 2024–2025 uue veehaarde uuring, KMH; 2025–2026 projekteerimine; 2027 ehitus. Lisaks seire, inventuurid ja ajavaru. Realistlik tähtaeg on 2029.
3	Sõnastust puudutav tagasiside: Seletuskirjas, kus selgitatakse toetuse andmise tingimuste punktis 11 ja punktis 12 sätestatud, palume ühtlustada mõisted, s.t. asendada sõna „hange“ mõistega „riigihange“ vastavas käändes. Nimelt on riigihange riigihangete seaduse (edaspidi RHS) tähenduses igasugune ost alates 0.01 eurost, seevastu sellist mõistet nagu „hange“ RHS ei tunne. Seega võib lugeja jaoks olla segadust tekitav, kas eelnõu koostaja on mõelnud „hanke“ all mõnda muud menetlust, mis ei ole seotud RHS-ga	Arvestatud, muudetud
4	Toetuse andmise tingimustes on läbivalt viidatud lisa 2 olevale tegevuskavale ja ajakavale, sh seletuskirjas kirjas „Tegevuste üldine ajakava on esitatud käskkirja lisa 1 punktis 8 ning see on realistlik“. Juhime tähelepanu, et lisa 2 on esitatud eelarve ja mitte tegevuskava ega ajakava.	Selgitatud. Lisas 2 on projekti üldine tegevuskava ja eelarve. Detailne igaaastane tegevus- ja ajakava lepatakse kokku juhtrühmas, seega ei ole võimalik käskkirja lisades seda detailsemalt välja tuua. Ministeerium kasutab antud lähenemist läbivalt kõikides enda toetuse andmise tingimuste käskkirjades.
II	Riigi Tugiteenuste Keskus kooskõlastab eelnõu tähelepanekutega arvestamisel:	Kliimaministeeriumi vastus
1	Palun lisada eelnõu punkti 10 Toetuse maksmise tingimused ja kord: võimalus elluvijale teha ettemakse. ÜSS § 30 Ettemakse tingimused (1) Toetuse ettemakse võib teha:1) põhjendatud vajaduse korral kuni 40 protsendi ulatuses määratud toetuse summast).	Arvestatud, lisatud.
2	Palun üle vaadata punktis 11.2 viide: peaks olema määruse (EL) 2021/1060 artikli 73 lõike 2 punktile j	Arvestatud, parandatud.
3	Ettepanek: Seletuskirja DNSH analüüsi osas ringmajanduse mõjude	Arvestatud, lisatud.

	hindamisel on toodud, et võimalusel eelistatakse alade taastamisel teisest toorainet ning on seatud tingimus, et jäätmed tuleb üle anda keskkonnakaitsele oma omavale jäätmekäitlejale. Ettepanek on ka eelnõus (näiteks punkti 3) täiendada selliselt, et oleks toetatavate tegevustena toodud tingimus, et eelistada alade taastamisel ringlusesse võetud jäätmetest saadud teisest tooret ning tekkivate jäätmete käitlemisel suunata jäätmed ringlusse, välja arvatud nende jäätmeliikide osas, millel puudub muu käitlusvõimalus või on kohustus jäätmed kõrvaldada.	
4	Eelnõu juurest puudub riigiabi analüüs, millele seletuskirjas viidatakse. Palun edastada.	Arvestatud, edastatud.
5	Punktis 15 on lõpus läinud osa teksti kaduma, palun taastada.	Arvestatud, parandatud.